



# Vem har rätt till livskvalitet?

– Frihetsbegreppet kan problematiseras på olika sätt.

**L**ivskvalitet är ett begrepp som har använts under de senaste decennierna rörande hälsoekonomi och medicinsk etik. Begreppet har varit vägledande bland annat i fråga om sociallagstiftning och bostadsplanering. Inom sjukvården har det en mer avgränsad betydelse, då man jämför utfallet av olika metoder att bota sjukdomar.

Utöver de här sammanhangen har begreppet också fått en vidgad användning, i såväl vardagsspråket som det politiska. Ett exempel på detta är att alliansregeringen våren 2014 beslöt att ta fram alternativa mått till BNP, bruttonationalprodukten, för att bedöma samhällsutvecklingen. Man valde då livskvalitet som ett nyckelbegrepp vid sidan av gängse ekonomiska mått. Utredningsuppdraget gavs till Robert Erikson, professor emeritus i sociologi. Efter valet samma höst tillträdde en ny regering, men uppdraget kvarstod, vilket visar att frågeställningen är aktuell oavsett vilka politiska partier som har makten.

*Får vi det bättre?* är titeln på det betänkan- de som lades fram i juni i år (SOU 2015:56). Här diskuteras hur begreppet livskvalitet ska definieras och man stannar vid handlingsfrihet, det vill säga individens möjligheter att själv bestämma hur livet ska utformas vad gäller boende, yrke, livsstil, identitet med mera. Denna definition är bred och visar hur begreppet vidgats för att bli användbart när det gäller att bedöma samhällsutvecklingen i stort.

Handlingsfrihet är otvivelaktigt en grundläggande och väsentlig aspekt av vad det vill säga att vara människa. Historiskt sett kan man se skillnaden i villkor mellan fria individer och slavar. Mycket av det moderna samhällets framväxt har handlat om olika gruppers möjligheter att komma till tals och få sina intressen tillgodosedda. Kvinnorörelsen har satt sin prägel på det gångna seklet. Människor som betecknar sig som HBTQ (homo-, bi- och transsexuella samt queer) gör sin stämma hörd och hävdar sitt likaberättigande. Men det finns stora skillnader i synen på dessa frågor ute i världen. Vad gäller svenska förhållanden är en liberal idétradition väl förankrad, med jämställdhet som honnörssord.

FRIHETSBEGREPPET KAN PROBLEMATISERAS på olika sätt och man kan skilja på olika former av frihet. Vi kan exempelvis utöva vår frihet inte bara i relation till det som omgivningen erbjuder oss. Frihet kan också handla om ett inre personligt avgörande, om att vara lyhörd mot en kallelse, om ett moraliskt beslut som också får yttre konsekvenser. I dessa fall ser vi inte oss själva i första hand som konsumenter och livet som ett smörgåsbord. I stället fäster vi då blicken på existentiella frågor, där vårt fria val av livsstil inte alltid faller på det egennyttiga.

Men så långt sträcker sig inte framställningen i betänkan- det. Man refererar till internationell forskning och olika sätt att när-

ma sig begreppet livskvalitet. Lyckoforskning är en tänkbar infallsvinkel som dock avvisas, eftersom det som gör människor mer eller mindre lyckliga ligger utom räckhåll för politiska beslut. Välstånd och meningsfullhet är också två tolkningar som är föremål för övervägande, men i slutändan är det alltså handlingsfrihet inom olika väsentliga domäner som bedöms ge det mest realistiska underlaget för mätning av människors livskvalitet.

*Summa summarum* kan man tycka att slutsatserna väl överensstämmer med en utbredd uppfattning om vad som kännetecknar det svenska samhället, nämligen ett demokratiskt system med etablerade institutioner som ska garantera välfärd och trygghet. Allt detta som ger oss medborgare frihet att handla och att utforma våra liv som vi själva vill. Intressant nog är det också detta som i stor utsträckning utövar dragningskraft på människor från andra länder, på flykt undan krig och katastrofer.

Och det är just denna fråga som under sommaren och hösten kommit att växa sig riktigt stor. Hur hjälper vi människor på flykt? Hur tar vi hand om nödställda medmänniskor från andra länder?

De som söker sig hit, och till andra stabila och välorganiserade samhällen, ställer väsentliga frågor på sin spets. Frågor som vi alla måste ställa oss själva. Gäller handlingsfriheten bara oss som är födda här, eller menar vi på allvar att det är en universellt giltig moralisk princip att alla människor har rätt till detta goda? Med andra ord, är vi beredda att ge plats åt människor från andra länder och att låta vårt goda komma andra till del? Det är ju rimligt att människor på flykt undan krig och misär vill komma dit där de har en chans att förverkliga sina drömmar, att de vill bort från oron i sina hemländer eller lämna stora flyktingläger bakom sig, där allt är provisoriskt och livet står på paus.

Den senaste tidens engagemang från frivilliga individer och organisationer ger gott hopp om att viljan att hjälpa är genuin. Men

som många samhällsdebattörer konstaterar, kan inte arbetet enbart bygga på spontana och frivilliga insatser. Den välbeställda medelklassen har förvisso ett överflöd i kontrast till nödställda flyktingar. Men för att ett samhälle ska fungera behövs insatser på många olika nivåer. Framför allt behövs långsiktighet.

Det politiska debattklimatet har skärpts och frågorna är brännande. Några försöker hitta sätt att vara restriktiva, men i själva verket är flyktingströmmarna ett ofrånkomligt faktum. Att hindra människor från att fly är i praktiken omöjligt, eftersom hinder bara innebär att de flyende tar sig fram på andra, ännu mer riskfyllda vägar. Det behövs inte mycket fantasi för att inse att detta är detsamma som att slå in på en inhuman väg. Att i stället se sanningen i vitögat, och på allvar se vilka förändrade prioriteringar som behövs och vilka beslut som måste fattas, förutsätter ett annat tänkesätt baserat på en välgrundad analys både av flyktingkatastrofens omfattning och av vad den kräver av oss.

I SKÄRNINGSPUNKTEN MELLAN vår självbild som invånare i ett på många sätt välmående och välordnat land och den nöd som möter oss i massorna av flyende människor blir livskvalitetsbegreppet som handlingsfrihet en utmaning. Menar vi allvar? Vem omfattas av rätten till handlingsfrihet? Den statliga utredningen *Får vi det bättre?* var nog en läsning ämnad för en ganska välmående medelklass.

Det finns inga enkla snabba svar på dessa frågor. Många olika parametrar behöver vägas in, bland annat vikten av insatser för att förebygga att oroshärdar växer till kaos och krig. Men det som nu sker i vår omvärld bör sätta tankar och känslor i rörelse, så att talet om värdet av handlingsfrihet inte bara stannar på pappret. Hur når vi fram till en hållning där vi alla, inte bara i teorin utan också faktiskt, ses som världsmedborgare utrustade med samma grundläggande rättigheter?

GUNILLA MARIA OLSSON